

У спеціалізовану вчену раду Д 26.459.01
в Інституті інформаційних технологій
і засобів навчання НАПН України

ВІДГУК

офіційного опонента на*дисертацію Балалаєвої Олени Юріївни
«Проектування електронних посібників з латинської мови
для вищих аграрних навчальних закладів»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.10 - інформаційно-комунікаційні технології в освіті

У запропонованій до розгляду дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення проблеми наукового обґрунтування проектування електронних посібників з латинської мови для вищих аграрних навчальних закладів, що відповідає паспорту спеціальності 13.00.10 - інформаційно-комунікаційні технології в освіті (напрямок досліджень — теоретико-методичні засади створення та використання комп'ютерно орієнтованих систем і засобів навчання).

Формулювання проблеми є аргументованим і обґрунтованим на основі здійсненого аналізу стану навчання латини в аграрних вищих навчальних закладах (ВНЗ), внаслідок чого здобувачем констатовано низку суперечностей, а саме між: потребою суспільства у висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівцях аграрного профілю, які володіють міжнародною термінологією і недостатнім рівнем професійно-термінологічної компетентності випускників аграрних ВНЗ; необхідністю інформатизації вищої аграрної освіти, впровадження у навчальний процес сучасних електронних посібників з гуманітарних дисциплін і недостатньою розробленістю теоретичних і методичних основ їх проектування; необхідністю підвищення ефективності навчання термінологічної латини і консервативними методами викладання латинської мови в аграрних ВНЗ, браком електронних засобів навчання з цієї дисципліни.

Наявність суперечностей підтвердила *актуальність* обраної теми «Проектування електронних посібників з латинської мови для вищих аграрних навчальних закладів», дозволила здобувачці коректно визначити проблему та спрямувати власну наукову розвідку на її розв'язання, чому сприяло чітке формулювання мети та задач дослідження.

Зокрема, *мета* дослідження полягає в тому, щоб розробити модель проектування та методик використання електронного посібника з латинської мови для студентів аграрних ВНЗ.

Для досягнення декларованої мети О. Ю. Балалаєвою визначено низку конкретних *задач*: здійснити аналіз стану проблеми проектування електронних посібників з латинської мови в педагогічній теорії та практиці, уточнити сутність поняття «електронний посібник»; визначити принципи проектування електронних посібників з латинської мови для студентів

аграрних ВНЗ; розробити модель проектування електронного посібника як засобу підвищення ефективності навчання латинської мови студентів аграрних ВНЗ і модель його використання; розробити основні компоненти методики використання електронного посібника у навчанні латинської мови студентів аграрних ВНЗ та експериментально перевірити її ефективність.

Структура дисертації підпорядкована реалізації визначених задач, послідовно розкриває стратегію наукового пошуку здобувача, а зміст - відповідає темі та підтверджує системність, глибину і методичну оригінальність проведеного дослідження.

У першому розділі «Теоретичні основи проектування та використання електронних посібників з латинської мови» здійснено аналіз теоретичних підходів до проектування електронних посібників - системного, компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого та технологічного, уточнено понятійно-термінологічний апарат дослідження, визначено принципи проектування електронних посібників з латинської мови для аграрних ВНЗ. У першому розділі запропоновано і доведено доцільність прогностики дидактичних ризиків під час проектування посібника з метою їх мінімізації та запобігання потенційно негативним впливам на навчальний процес.

Здобувачка проаналізувала наявні зарубіжні та деякі вітчизняні електронні освітні ресурси для вивчення латинської мови, що може слугувати підґрунтям для визначення перспектив розвитку електронного навчального контенту з латини в Україні.

У другому розділі «Проектування електронного посібника з латинської мови» авторкою описано загальну методику дослідження проблеми, сформульовано гіпотезу дослідження, визначено структурно- і процесуально-організаційні характеристики проектування електронного посібника з латинської мови та розроблено модель проектування електронного посібника як засобу підвищення ефективності навчання латинської мови студентів аграрних ВНЗ.

У третьому розділі «Методика використання електронного посібника у навчанні латинської мови студентів аграрних ВНЗ» розроблено модель і описано основні компоненти методики використання електронного посібника у навчанні латинської мови студентів аграрних ВНЗ; а в четвертому - «Експериментальна перевірка ефективності методики використання електронного посібника у навчанні латинської мови студентів аграрних ВНЗ» - описано організацію та хід експериментальної роботи, наведено результати статистичного аналізу емпіричних даних і рефлексивної стадії дослідження.

Проведене дослідження дозволило здобувачці отримати результати, що містять елементи наукової новизни, мають як теоретичне, так і практичне значення.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

- вперше запропоновано і теоретично обгрунтовано специфічні принципи проектування електронних посібників - «функціональної детермінованості» та «комплементарності», розроблено модель проектування електронного посібника як засобу підвищення ефективності навчання латинської мови студентів аграрних ВНЗ і модель його використання;

- уточнено поняття «електронний посібник» і «електронний навчальний посібник» шляхом співвіднесення з родовим поняттям «електронне видання» та визначення видових відмінностей на основі ознак дефініцій навчальних видань і специфічної видової ознаки - повноти реалізації дидактичного циклу, а також поняття «проектування електронного посібника»;

- подальшого розвитку набули теоретико-методичні засади створення і використання комп'ютерно орієнтованих засобів навчання, зокрема, класифікація електронних засобів навчального призначення, система принципів проектування електронних посібників, критеріїв і показників ефективності їх застосування.

Формулювання принципів є складним теоретичним завданням, яке потребує належної методологічної підготовки і конкретної аргументаційної бази. На основі критичного аналізу психолого-педагогічних джерел здобувачем констатовано механічне поширення принципу повноти і безперервності дидактичного циклу на всі електронні навчальні видання, якому в дослідженні протиставлено принципи функціональної детермінованості та комплементарності. Дисертантом належним чином обгрунтовано доцільність їх формулювання та розкрито сутність.

Розроблені авторкою модель проектування електронного посібника як засобу підвищення ефективності навчання латинської мови студентів аграрних ВНЗ і модель його використання характеризуються достатнім рівнем абстрактності та можуть слугувати основою для створення і використання електронних посібників не лише з латини, а й з інших іноземних мов.

Ефективній реалізації моделі проектування електронного посібника сприяло виокремлення педагогічних умов, а саме: врахування під час проектування електронного посібника дидактичних ризиків, вибір оптимального виду електронного посібника для забезпечення навчального процесу на конкретному етапі вивчення дисципліни, забезпечення реалізації в електронному посібнику мотиваційної функції, комплексне використання електронних і традиційних засобів навчання. Зауважимо, що поняття «дидактичний ризик» запропоновано дисертанткою уперше, методологічним підґрунтям для цього є один із принципів системного аналізу - невизначеності, за яким у проектуванні системи або для оцінювання її розвитку необхідно враховувати невизначеності, випадковості, ймовірнісний перебіг подій.

Заслужують на увагу і зроблені авторкою уточнення понять «електронний посібник» і «електронний навчальний посібник», чому передувала достатньо ґрунтовна аналітична робота з вивчення основних підходів до визначення цих понять у сучасних педагогічних дослідженнях і

нормативно-правових джерелах. Запропоновані авторкою визначення, в цілому, відповідають правилам побудови дефініцій.

Дисертаційне дослідження має *практичне значення*, яке полягає в тому, що:

- розроблено основні компоненти методики використання електронного посібника у навчанні латинської мови студентів аграрних ВНЗ, навчально-методичне забезпечення дисципліни «Латинська мова» для студентів напряму 6.110101 «Ветеринарна медицина», що містить комплекс завдань для проведення лабораторних занять і самостійної роботи студентів, який передбачає застосування електронного посібника, та методичні рекомендації щодо його використання;

- створено електронний посібник з латинської мови «Elementa Linguae Latinae, Латинсько-український словник ветеринарно-медичних термінів» для студентів напряму 6.110101 «Ветеринарна медицина»;

- систематизовано електронні ресурси з латини, рекомендовані до застосування у навчальному процесі аграрних ВНЗ (<http://elearn.nubip.edu.ua>).

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у навчальному процесі аграрних ВНЗ, системі підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, для проектування та розробки електронних посібників з іноземних мов.

Достовірність наукових положень і висновків доведено теоретично та підтверджено практичною реалізацією. Зокрема, вірогідність забезпечується теоретичною обґрунтованістю положень дослідження; застосуванням комплексу методів, адекватних його меті та задачам (у тому числі, коректним застосуванням методів математичної статистики для опрацювання та інтерпретації результатів формувального експерименту); кількісним і якісним аналізом значного обсягу теоретичного та емпіричного матеріалу.

На основі аналізу змісту дисертації можна зробити висновок, що, у цілому, мету дослідження досягнуто, задачі - розв'язано, тему - розкрито.

Результати дисертації належним чином *апробовані* на міжнародних та всеукраїнських конференціях і семінарах, висвітлені у 65 публікаціях здобувача, з яких: 8 навчальних і 12 навчально-методичних посібників, 11 статей у наукових фахових виданнях, 5 статей у наукових періодичних виданнях іноземних держав та у виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз, 15 статей і тез у збірниках матеріалів конференцій, 14 статей у збірниках праць та інших виданнях.

Оцінюючи загалом позитивно дослідження О. Ю. Балалаєвої, вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та зупинитися на деяких дискусійних моментах щодо його змісту:

1. На нашу думку, у Розділі 1 логічно було б, перш за все, здійснити розгляд понятійно-термінологічного апарату дослідження проблеми проектування електронних посібників (п.п.1.2), а потім приступити до аналізу теоретичних підходів до проектування електронних посібників (п.п.1.1).

2. Стверджуючи, що «у сучасних наукових розвідках виділяються два

найбільш узагальнені підходи до проектування електронних засобів навчального призначення: емпіричний і теоретичний» (стор. 12-13), авторка перевагу віддає другому підходу, попередньо не обґрунтовуючи такий вибір.

3. Обсяг першого розділу (56 сторінок) становить майже 29% від обсягу основного тексту дисертації (194 сторінки), що є перевищенням рекомендованої норми, хоча і незначним.

4. У Розділі 1 авторка наводить аналітичний огляд зарубіжних і вітчизняних електронних ресурсів для вивчення латини, систематизуючи їх, в основному, за технологією використання (локальні, мережеві), а безпосередньо огляд подається у довільній формі. Дослідження лише б виграло, якби авторка чітко визначила кілька критеріїв і здійснювала аналіз електронних освітніх ресурсів на їх основі.

5. У науковій новизні дослідження зазначено, що подальшого розвитку дістала, у тому числі, класифікація електронних засобів навчального призначення (с. 9.). Питання класифікації дійсно висвітлюються автором, але не в основному тексті дисертації, а в додатках (с. 225-243).

6. Визначаючи структурно-організаційні характеристики проектування електронного посібника з латинської мови, дисертантка здійснює та описує аналіз і узагальнення теоретичних і методологічних засад педагогічного проектування (стор. 72-77, 78-82), що нашу думку, слід було зробити у Розділі 1, а саме в п.п. 1.2.

7. Виділення авторкою чотирьох рівнів проектування електронного посібника з латинської мови (стор. 76-77) не акцентує увагу на специфіці його предметної спрямованості, що, на нашу думку, має бути ключовим фактором впливу на цей процес.

8. Наведена загальна характеристика стадій і етапів проектування в Таблиці 2.5 (стор. 83) та модель (стор. 96) не відтворюють специфіки проектування електронного посібника саме з латинської мови. Бачиться необхідність наголосу на особливостях проектування електронного посібника для вивчення латинської мови, на відміну від української мови, англійської тощо.

9. Модель проектування електронного посібника як засобу підвищення ефективності навчання латини студентів аграрних ВНЗ (стор. 96, Рис. 2.3) вказує на мету: «підвищення ефективності навчання латини студентів аграрних ВНЗ за допомогою електронного посібника». Проте, не зрозуміло, чи вона буде досягнена, адже отриманий результат вказується як: «досягнення нормативно заданих навчальних цілей з оптимальними затратами часу і ресурсів».

10. Досить велику частину додатків становить історико-педагогічний аналіз розвитку методики викладання латинської мови у вищих навчальних закладах ХХ-ХХІ ст. (с. 246-255), що знаходиться поза межами предмету дослідження.

11. У рукописі трапляються окремі стилістичні та орфографічні помилки.

Висловлені зауваження не є принциповими і не впливають на загальне позитивне оцінювання дисертаційного дослідження О. Ю. Балалаєвої.

Аналіз роботи, автореферату та опублікованих праць дає підставу зробити висновок: дисертаційне дослідження на тему «Проектування електронних посібників з латинської мови для вищих аграрних навчальних закладів» є самостійною та завершеною науковою працею, що за актуальністю, новизною, теоретичним і практичним значенням результатів відповідає вимогам пунктів 9, 11-13 «Порядку присудження наукових ступенів», а її автор Балалаєва Олена Юріївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 — інформаційно-комунікаційні технології в освіті.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри філософії освіти
та управління Комунального вищого
навчального закладу Київської області
ради «Академія неперервної освіти»

Л. А. Карташова

Підпис Л. А. Карташової засвідчую:
завідувач канцелярії С. В. Куріман